

КРЕАТИВНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ СУПРОТИВНИКА

Власюк В. І. аспірант кафедри психології,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
<https://orcid.org/0009-0008-1888-973X>

Це перша частина блоку з двох статей під спільною назвою, присвячених креативним аспектам інформаційної війни. У даній статті розглядаються психологічні особливості інформаційної війни Росії проти України, вивчаються застосовувані агресором стратегії, засоби та методи її ведення. Автор аналізує кожен з трьох визначених напрямків російських психологічних операцій, приділяючи основну увагу нестандартним креативним прийомам, задля подальшої розробки ефективних методів контрінформаційної боротьби.

Ключові слова: інформаційна війна; психологічні операції; пропаганда; маніпуляція; методи психологічного впливу; дезінформація.

*«У сучасній війні, де 90% агресії становить саме інформаційна руйнація...,
вже не потрібно витратити зайві гроші на бомби,
не потрібно бомбити міста, - достатньо розбомбити мізки»
(Оксана Забужко)*

Вступ. Війна Росії проти України різко змінила пріоритети в різних сферах українського суспільного життя, що торкнулося й психології. Її завдання, напрями й тематика досліджень сьогодні не можуть стояти осторонь захисту України, її культури й науки, збереження самого існування нації. Психологія відіграє ключову роль у протидії психологічним операціям Росії в її інформаційній війні проти України.

Сьогодні роль інформаційної складової у війні зросла як ніколи. Американський генерал-лейтенант Кеннет А. Мініхан, будучи директором Агентства національної безпеки (АНБ) «поставив захист нації від кібератак і відбиття нападу за допомогою інформаційної війни на один рівень із захистом нації від ядерної атаки» (Martin C. Libicki, 2007, с. 38). Тому увага до цього віртуального фронту така ж потрібна, як і увага до реального фронту на полі бою.

Інформаційна війна, на відміну від війни як збройного зіткнення, націленого на фізичне знищення ворога і захоплення територій, є роботою з інформацією: її здобуванням чи маніпулюванням нею задля отримання переваги над ворогом. Що опосередковано веде до тих же наслідків, що й військові дії. Інформаційна війна – «це вплив на населення іншої країни...та захист громадян власної країни від такого впливу»

(Р. В. Пилипчук, 2011). Отже, інформаційну війну в частині її орієнтованості можна розділити на три великих групи:

- 1) внутрішньо орієнтована інформаційна війна, розрахована на власну аудиторію;
- 2) зовнішньо орієнтована інформаційна війна, націлена на супротивника;
- 3) зовнішньо орієнтована інформаційна війна, націлена на решту світу.

Орієнтованість інформаційної війни диктує її завдання, методи ведення та використовуваний інструментарій.

1) Завдання інформаційної війни, орієнтованої на внутрішню аудиторію, – захист своїх громадян від інформаційного впливу супротивника, а також власний вплив на них. Це може бути як протистояння ворожій дезінформації й психологічна підтримка населення, так і стимулювання агресії з «вживленням» переконання у вищості власного народу і розлюдненням супротивника аж до рівня «нижчої раси». Класичним зразком останнього є нацистська пропаганда Третього Рейху. Хоча сьогоднішня російська пропаганда де в чому вже переверщує геббельсівську.

2) Завдання зовнішньо орієнтованої інформаційної війни, націленої на супротивника, варіюють від маніпуляції свідомістю мас і втручання в соціальне й політичне життя до прямого завдання шкоди

економіці, фінансовим, управлінським та військовим інститутам супротивника.

3) Завдання зовнішньо орієнтованої інформаційної війни, націленої на решту світу, – як мінімум, утримати світову спільноту від підтримки супротивника, а, як максимум, зробити своїм союзником. З цією метою «зовнішніх спостерігачів» дезінформують, створюючи в їхніх очах власний позитивний імідж і демонізуючи супротивника.

Теоретичне підґрунтя. Відповідно до використовуваних методів та інструментарію, існують кілька різновидів інформаційних воєн. Професор Мартін К. Лібіцькі, консультант Міністерства юстиції США, Агентства передових оборонних дослідницьких проєктів (DARPA) та Федерального бюро розслідувань (Martin C. Libicki, 1995, с. 2), пропонує таку їх сучасну таксономію:

- командно-штабна війна [C2W];
- війна на основі розвідки [IBW];
- радіоелектронна боротьба [РЕБ];
- психологічні операції [PSYOPS];
- хакерська війна - програмні атаки на інформаційні системи;
- інформаційно-економічна війна (ІЕВ) - війна за контроль над торгівлею інформацією;
- кібервійна [боротьба у віртуальному просторі].

Слід зауважити, що в умовах наростання ймовірності третьої світової проблема інформаційної війни з розряду кабінетних досліджень перетворюється на важливу для виживання людства тему, що лежить на межі науки й моралі, а присвячені їй дослідження все більше починають характеризувати не лише професіоналізм, а й етичну позицію дослідника.

Дослідження в цій галузі впродовж останніх трьох-чотирьох років досить показові. Деякі дослідники займають демонстративно нейтральну позицію: Крістофер Кінглер, наприклад (Kingler, Christopher, 2021), не розділяючи правих і винуватих, розглядає інформаційну війну лише як різновид маніпуляції свідомістю мас, від якої пересічному громадянину треба просто вміти захищатись. Інші дослідники не приховують своєї стурбованості створеною

Росією ситуацією. Тімоті Клак (Clack Timothy, Johnson Robert (eds.), 2021) пропонує глибоке дослідження різних аспектів цієї теми, значне місце приділяючи масштабній інформаційній війні Росії, до якої Захід виявився не готовим і зараз перебуває в захисній позиції. Ніна Янкович (Nina Jankowicz, 2020) у книзі під красномовною назвою «Як програти інформаційну війну: Росія, фейкові новини та майбутнє конфлікту» детально аналізує використовувані Росією інформаційні методи, які значно підвищили ефективність її збройних операцій, наводячи, в числі інших, приклад анексії Криму. Яніс Чакарс (Chakars Janis, 2022) розглядає небезпечну ескалацію інформаційних операцій Росії в країнах Балтії впродовж останніх років.

Нарешті, є й ті, хто не вважає винуватицею Росію. Так, наприклад, Глен Дізен (Glenn Diesen, 2022) у своєму дослідженні від 2022 (!) року перекладає провину за ситуацію на США та інші країни Заходу (які, мовляв, і спровокували війну, бо їм була вигідна конфронтація з Росією), в числі винуватців також... Україна (яка, мовляв, втягує світ у свою війну). Така позиція, схоже, може мати причинами лише два варіанти: повна наївність з невмінням аналізувати факти або ж повністю свідомо заангажованість шанованого пана професора Глена Дізена.

Метою статті є аналіз інформаційної війни Росії проти України для подальшого пошуку можливостей контрінформаційної боротьби. Завдання публікації: огляд особливостей психологічних операцій в рамках інформаційної війни Росії проти України; аналіз основних методів психологічного впливу, застосовуваних Росією в її інформаційній війні.

Методи дослідження. Контент-аналіз, систематизація, структурування та узагальнення отриманих результатів.

Результати та обговорення. У цій статті ми зосередимось на четвертому пункті даного переліку – психологічних операціях. Бурхливий розвиток технологій привів до грандіозних змін в частині інструментарію інформаційної війни. З'явилися нові можливості, нові методи й нові інструменти впливу: телебачення, інтернет, ігрова

індустрія, поширення фейкових відео матеріалів, в тому числі створених за допомогою штучного інтелекту, тощо. Все це активно використовується нашим ворогом, а дещо з цього повинно бути задіяно також і нами для контрінформаційної боротьби.

Аналізуючи всі три вище описані можливі напрямки інформаційної війни Росії проти України, можна виокремити такі їхні особливості:

1) В ході внутрішньо орієнтованої інформаційної війни російські громадяни зомбуються ідеями ненависті до України, як наслідок – переважна більшість російського суспільства підтримує війну. Це полегшує владі нові мобілізації та забезпечує громадянську підтримку будь-яких своїх дій. «Роззомбування» російського населення зменшило б підтримку ним своєї влади і врешті полегшило б Україні її спротив агресії.

2) Зовнішньо орієнтована інформаційна війна Росії, націлена на українську аудиторію, великою мірою втратила свою дієвість після масованих ракетних обстрілів українських міст і жаху, творимого росіянами на окупованих територіях. Тих же наших громадян, яких не переконали ракети, слова вже не переконують (що підтверджують «ждуни» Маріуполя й Авдіївки). Але це не означає, що в цій частині контрінформаційна війна не потрібна. Просто її акценти зміщуються на інше: а) запобігання ворожій дезінформації; б) психологічна підтримка наших громадян; в) донесення правди про реальну ситуацію тим категоріям населення, які досі з різних причин погано її знають.

3) Щодо зовнішньо орієнтованої інформаційної війни Росії, націленої на позаукраїнську частину світової спільноти, зразу ж кидаються у вічі відмінності між сучасною Росією і фашистською Німеччиною. Якщо німецьких наци їхній імідж у світі якоюсь мірою хвилював лише на початку війни, змушуючи підшукувати виправдання своїм діям чи фальсифікувати їх причини («захист пригніченої німецької меншості в чеській Сілезії» чи «вимушена відповідь Польщі за її напад на німецьку радіостанцію в Гляйвіці»), то з часом цей мотив став мало важливим для німецької пропаганди – акцент відкрито робився на

праві сильного, на місії «арійської раси» встановлювати «новий порядок» у світі. Для Росії ж позитивне сприйняття її світом досі важливе. Впродовж дуже довгого часу Росія презентувала себе світу як унікальну цивілізацію – «русский мир», як країну з надзвичайно талановитим і співчутливим народом. Як виявилось, цей пропагандистський підхід став одним з найдієвіших і найкорисніших для агресора.

Розглянемо основні методи психологічного впливу, застосовувані Росією в її інформаційній війні проти України.

1) *Внутрішньо орієнтована російська пропаганда* полегшується тим, що ґрунт для неї культивувався здавна. Імперська налаштованість народу з фіксованістю на територіальній величчї й агресивності держави століттями була універсальним замінником свободи, достатку, розвитку, безпеки... Інтроєкція з переживанням зовнішнього для особистості як внутрішнього, суб'єктивного у формі відчуття себе чимсь єдиним з «найбільшою в світі державою, яку всі бояться» надавало сенсу життю будь-якого нікчеми, сприяючи його самоповазі. Цей притаманний росіянам своєрідний «комплекс території» слугує для них свого роду наркотиком, коли «зовнішня механічна експансія створює психологічну ілюзію розширення внутрішнього ментального простору, зовнішнє арифметичне розширення відчувається як внутрішній духовний ріст» (Alter Ego (Василь Власюк), 2020). Тому розпад імперії з втратою територій сприймався як особистісна травма, як розпад Я-образу. В цих умовах ідея воскресіння СРСР 2.0 в колишніх кордонах була приречена на повальну підтримку російського населення, а небажання України повертатися до нового «Союзу нерушимого» сприймалось як посягання на те, що надає сенс життю росіянина. Що закономірно викликало його гнів і ненависть.

Однак, військова окупація чужих територій в наш час вже не сприймається так спокійно, як в часи Середньовіччя, та ще й входить у когнітивний дисонанс з постійно поширюваною серед власного населення тезою про «росіян – найбільш мирний і співчутливий народ у світі, який в 1945

врятував світ від фашистської окупації». Пропаганда допомагає вирішити цю проблему вмиканням різного виду психологічних захистів особистості (Анна Freud, 1992, с. 44), які нейтралізують загрози для Я-образу інформацію трьома класичними способами: відторгненням, витісненням з рівня свідомості або деформацією. Актуалізуються *раціоналізація* («мы просто возвращаем свои несправедливо отторгнутые территории», «на Украине велся геноцид русскоязычного населения, мы вынуждены были вмешаться»), *заперечення* («это не война, а точечная СВО, мирное население не страдает»), *раціоналізація+проєкція* («если бы мы этого не сделали, Украина напала бы на нас») і т.д. Неусвідомлювані психологічні захисти поєднуються зі свідомими копінг-стратегіями уникнення, близькими до психологічного захисту *регресія* («А что мы можем сделать? – от нас ничего не зависит»)...

Російська внутрішньо орієнтована пропаганда застосовує різні стратегії впливу:

- Напростиша з них – **прямолінійна брехня по ТБ** про «СВО, которая идет по плану, сопровождаемая лишь санитарными потерями», «геноцид укронацистами своих русскоязычных граждан» тощо.

Телепропагандою активно використовується також **метод розлюдження українців**:

- Один з варіантів розлюдження – **демонізація українців** через приписування їм звіроподібної поведінки: славнозвісний «распятый мальчик в трусиках» чи «расстрел азовцами-нацистами своих же граждан, пытавшихся выйти из осажденного Мариуполя».

- Інший варіант розлюдження – **примітивізація українців** через придумування анекдотів і фейків, які демонструють їх «розумову неповноцінність» («чего же вы хотите от существ, которые пишут в учебниках, что они выкопали Черное море?»). Тим самим українці ставляться на долгодський щабель розвитку, через що, за задумом, їх буде не жаль.

Вище перелічені методи діють в основному на старше покоління, схильне беззаперечно вірити телебаченню й

ностальгувати за СРСР. До людей більш молодих вікових груп застосовуються креативніші підходи. Один з них можна було б назвати **«стратегією віртуального програмування»**. Молодь (люди призовного віку, найбільш цікаві пропаганді) телевізору не дуже довіряє, пропагандистські телешоу не дивиться, а від реальності часто ховається у «віртуальних світах» – фентезі, фантастиці, комп'ютерних іграх.

- Один з варіантів **стратегії віртуального програмування** підстерігає молодих у вигляді сучасної російської «фантастики», густо насиченої вплетеними в канву сюжету негідниками й нелюдами, що населяють придумані віртуальні світи, в яких легко вгадуються алюзії на українські реалії й українські публічні особи. Темним світам протистоять «території світла», в яких вгадується сучасна Росія (Що не так з російською фантастикою та фентезі? Пропаганда в російській літературі, 2024). А так звані «попаданці», найбільш поширені персонажі російської фантастики, перенісшись у радянське минуле, пояснюють Сталіну небезпеку існування України, ліквідують «агента українських націоналістів і американських спецслужб Хрущова» і час від часу повертаються в сучасність, де на стареньких СУ-27 знищують десятки «Абрамсів» і «Фантомів». Є й прості, без усяких там алюзій витвори «бойової фантастики» від російських майстрів пера й кинджала з красномовними назвами «Украина в крови. Бандеровский геноцид», «Поле боя — Украина. Сломанный трезубец» і т.д. Ім'я їм – легіон.

- Інший варіант стратегії – **ігрове програмування** реалізується через комп'ютерні ігри. Як повідомив російському інформаційному агентству «Новости» у квітні 2024 р. керівник російської Асоціації розвитку відеоігрової розробки Василь Овчинников, вже за рік може з'явитися комп'ютерна гра за мотивами спеціальної військової операції (СВО). У зв'язку з цим зовсім не випадковим бачиться те, що незадовго до цього, як сповіщає це ж джерело, «Путин поручил правительству рассмотреть вопрос об организации в России производства портативных игровых приставок и консолей».

Зрозуміло, що всі ці віртуальні технології, особливо якщо зроблені вони не без таланту, легко й без спротиву осядуть у підсвідомості російського читача чи геймера, формуючи потрібну телепропаганді особистість. Не слід також забувати, який вплив справляє ілюзія присутності в ігрових світах, де віртуальність може плутатись з реальністю. Саме російські фанати рольових ігор, такі як військовий злочинець Ігор Гіркін (Стрелков), першими започаткували російське вторгнення в Україну (а до цього Гіркін у 2013 р. був на зльоті реконструкторів, який називався «Даёшь Киев!»). Ставши самозваним «міністром оборони ДНР», Гіркін призначив своїм заступником на цій посаді Федора Березіна – автора фентезійного роману «Война 2010. Украинский фронт. Красные звёзды над Майданом».

- Широко застосовується стратегія *«апеляція до авторитету»*. В телевізорі з'являються політичні особи чи цитати з преси, що підтримують Росію та жахають світ «українським нацизмом». Найчастіше це маргінальні особи й жовта преса. Хоча особи й видання можуть бути і відомими, що зазвичай буває наслідком зовнішньо направленої російської пропаганди, а іноді й російського фінансування.

- Варіант цієї стратегії – *«вислови на тему війни релігійних авторитетів»*, включно з храмовими проповідями, де церковники презентують себе провідниками найвищого авторитету – Бога. Дієвий метод, враховуючи кількість релігійних чи квазірелігійних людей в Росії, а також те, що російські церковники в більшості своїй куруються відповідними спецслужбами.

- Ще один різновид цієї стратегії – *«цитуювання висловів знаменитих людей про Росію й росіян»*. В Мережі можна знайти цитати різних авторів – від Ломоносова до Муссоліні й Кіану Рівза, що захоплюються добротою росіян, їх тягою до справедливості, величчю духу, стійкістю й благородством. В основному це орієнтовано на внутрішню аудиторію, оскільки українці після Бучі й Бородянки дещо своєрідно сприймають російську «доброту й благородство». Але на деяку частину людей решти світу ця агітка подіє, тож буде частиною *зовнішньо*

орієнтованих психологічних операцій. Незважаючи на слова того ж Муссоліні, що росіяни краще за всіх вміють приписувати красиві фрази про себе зарубіжним політикам.

- Більш креативний варіант цієї ж стратегії – *«посилання на езотериків»*, тобто різного роду екстрасенсів, нумерологів, провидців... Цей варіант примітний тим, що паранормальними явищами цікавиться навіть багато хто з прихильників наукових методів пізнання світу, не кажучи вже про забобонних обивателів. А в переломні стресогенні моменти історії, подібні до сьогоденного, їх число зростає. Таким чином охоплюються ще й ті верстви населення, на які релігійні авторитети й фейки з телевізора не діють. Технологія така: беруться відомі й розпіарені постаті з цієї сфери (Вольф Мессінг, Нострадамус, Ванга, американська пророчиця Джин Діксон, яка начебто консультувала американських президентів і передбачила ряд терактів і політичних убивств), а далі в інтернеті поширюються їхні прогнози краху Заходу і небаченого розквіту Росії («которая наконец-то воссоединит три славянских народа»). Чи дійсно ці персони таке говорили не має особливого значення, оскільки цю інформацію, як правило, ніхто не намагається перевірити – вмикається так званий «ефект Джин Діксон» (термін математика Джона Аллена Полуза), коли кілька вірних і гучних прогнозів створюють «провидцю» репутацію, після чого люди сліпо довіряють йому, ігноруючи промахи. Такого роду психологічні стратегії можуть впливати і на зарубіжну аудиторію, включно з українською.

2) *Психологічні операції Росії, орієнтовані на українську аудиторію*, як було сказано вище, втратили свою ефективність в частині презентації себе «братами - визволителями», Крім того, проти росіян тут часто грає їхня власна зарозумілість, яка породжує недооцінку українців. Нерозуміння української ментальності – взагалі слабке місце російської пропаганди. Так, після жахів Бучі, перетворених на щєбінь українських міст і щоденних повітряних тривог українцям «не заїде» пропагандистська теза про те, що це США з Зеленським женуть їх на війну, бо вони з власного досвіду знають, що саме

російський агресор змушує їх воювати, щоб захистити свій дім і своїх дітей. Інший приклад такої ж примітивної пропаганди прослідковується при використанні тем нацизму й антисемітизму: буквально поряд можуть стояти взаємовиключні тези: «вы, украинцы – нацисты» і звертання до тих же українців в стилі нацистських листівок а-ля Гімлер: «Посмотрите на состав вашего правительства! Вами управляют пейсатые, они стравили два наших братских славянских народа!». Ще один приклад нерозуміння ментальності українців – насмішки над їх Президентом («этот ваш клоун...») в надії, що це буде їх глибоко ранили й деморалізувати. Але українці не сакралізують владу, як росіяни: Президент для них – просто тимчасово найнятий менеджер, тому очікуваної реакції не стається.

Але російська пропаганда все ще досить дієва як інструмент дезінформації, сіяння зневіри, паніки й підриву єдності

українського суспільства. В YouTube та інших соцмережах публікуються **провокуючі зневіру й паніку повідомлення** про «моральное разложение и панические настроения ВСУ», «террор ТЦК против украинской молодежи», «нарушение прав украинцев их коррумпированной властью»... Російські користувачі зі своїм «комплексом старшого брата» в онлайн спілкуванні з українцями **часто намагаються домінувати**. В термінах трансактного аналізу (Типи трансакцій, 22.02.2016) це описується (як звертання з субособистості Батько до субособистості Дитина. Це може бути або неприкрита **трансакція Б→Дт** з **прибудовою зверху** (рис. 1), або **спроба маніпуляції**, де на соціальному рівні – звертання Д→Д, а на психологічному – приховане звертання Б→Дт з очікуванням паралельної трансакції, тобто з намаганням викликати почуття вини і змусити опонента виправдовуватись (рис. 2).

та Байдена, яким ця війна й потрібна,

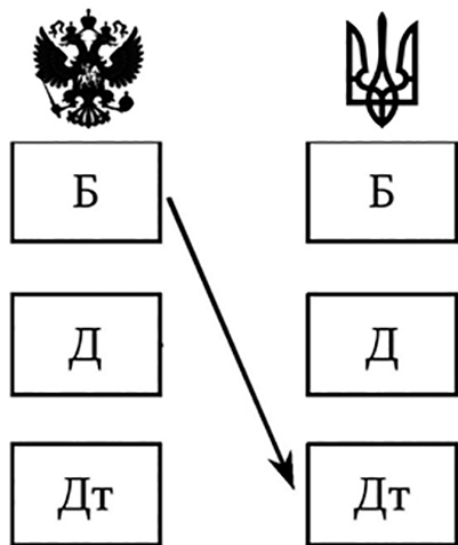

Рис. 1

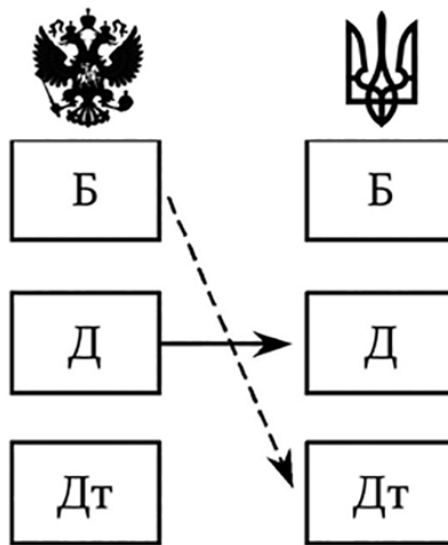

Рис. 2

• Росіянами широко практикується такий застосований ще гітлерівцями метод, як **«використання в пропаганді зрадників»**, а також нова технологія **«фейкові українці»**.

Зрадники – це не тільки «ждуни», що розказують про «радість і процвітання, принесені Росією на окуповані території», а й такі, як колишня ведуча медведчуківського NewsOne Діана Панченко, яка зараз з Москви розказує «моїм дорогим українцям», що даремно вони послухались Зеленського

замість того, щоб «обрати мир» (читай капітулювати) ще у лютому 2022 і зберегти мільйон життів (істота має до двох мільйонів підписників і тисячі вдячних коментарів, в тому числі від українців).

Технологія **«фейкові українці»** завдячує своїй появі інтернету: в Мережі онлайн, з'являється людина, що представляється українцем і починає розповідати про утиски, яких зазнала до врятування з «нацистської України», про переслідування російськомовних, терор заляканого

«нацистами» населення, розстріли й тортури тощо. Такі квазіукраїнці часто «проколюються» на дрібницях: іноді достатньо запитати у квазікіянина, які станції метро не є підземними чи хто зображений на 20-ти гривневій купюрі – Савченко чи Тимошенко (реальний епізод з чат-рулетки).

3) *Зовнішньо орієнтовані психологічні операції, націлені на світову спільноту*, проводились Росією здавна. Звідси кафедри русистики по всьому світу, звідси ж загальнопоширений мем про «загадочну русскую душу» тощо. Практика довела дієвість цього пропагандистського підходу: сьогодні, коли Росія перетворює нашу землю на випалений місячний ландшафт, множачи число жертв при масовій радісній підтримці власного населення, безліч людей по всьому світу стикаються з когнітивним дисонансом, будучи не здатними поєднати ці факти з десятиліттями пропагованим міфом про «страну великих писателів, поетів, композиторів, культурний центр планети, давший миру...». А враховуючи те, що сьогодні Росія вливає в пропаганду мільярди доларів, використовуючи найсучасніші технології, не дивно, що багато не тільки обивателів, а й ерудованих інтелектуалів планети не можуть змиритись з суворою правдою за принципом «цього не може бути, тому що цього не може бути ніколи» (Чехов. Лист до вченого сусіда читати текст, 2024). Результат – байдужість до української трагедії певного відсотка населення деяких країн, підтримка агресора певним відсотком населення інших країн, зволікання з військовою допомогою нам, яке вже коштувало Україні тисяч смертей. Що і потрібно було агресору. Все це робить протидію Росії в цій частині її інформаційного впливу одним з найважливіших напрямів контрінформаційної війни.

Основним методом психологічного впливу Росії на світову спільноту лишаються фейки, маніпуляція з фактами та провокації.

• **Технологічні фейки** – метод, породжений новітніми технологіями. Це аудіо підробки, відеоінсценування, відеомонтажі з обрізкою і вставкою фрагментів, з підміною оригінального аудіосупроводу словами цієї ж особи щодо зовсім іншого...

• Останнім часом для створення дипфейків (фальшивих відео) **активно використовується штучний інтелект**: за допомогою нейромереж анімується обличчя людини та імітується її голос.

• Широко застосовуються **маніпуляції з фактами**, наприклад: «**маніпуляції з історією**»; «**переведення стрілок**» (приписування власних злочинів противнику: «ВСУ сами обстрілювали свої міста, щоб підставити Росію»); «**провокативні операції**» а-ля «Рязанський сахар» з влаштуванням кривавих акцій проти власного населення і звинуваченням у них противника (можливо, теракт в «Крокусі» – якраз з розряду таких).

• Ще один з методів впливу на світову спільноту започаткований ще в СРСР і названий Сталіним «**використанням корисних ідіотів**». Суть його була у безкоштовному використанні задурених радянською ідеологією іноземців для пропаганди «ідей комунізму», на що у свій час купилися навіть такі люди, як Бернард Шоу. Зараз такі ж методи використовує РФ. Благо, максималістів і ліваків невдоволених застійною, на їхню думку, атмосферою буржуазного суспільства і захоплених екстремальними методами «ощасливлення людства», вистачає. Раніше такі захоплювались Сталіним і Мао, зараз захоплюються Путіним.

• Різновид цієї стратегії – **пропаганда через підконтрольні РФ релігійні організації** типу церкви Московського Патріархату в Україні, де місце корисних ідіотів займають бездумно довірливі до своїх псевдопастирів парафіяни.

• Дуже ефективною є **пропаганда методами мистецтва** (література, поезія, пісенно-музична творчість, живопис, плакат, театр, ігрові фільми тощо). Таким шляхом пропагандистські ідеї потрапляють в мозок адресата на частково неусвідомлюваному рівні з емоційним підкріпленням, оминаючи критичне мислення. Сюди ж віднесемо і сьогоднішні виступи за кордоном російських виконавців, які з позиції «мы вне политики» пропагують у світі «ценности великой русской культуры».

Висновки. Були проаналізовані матеріали з літератури та з інтернет джерел, дотичні до теми інформаційної війни, розглянуті основні методи російських

Питання психології

психологічних операцій проти України. Психологічна війна Росії проти України ведеться по трьом основним напрямкам, кожен з яких має свої особливості. Ворогом використовуються як класичні, так і нові, засновані на новітніх технологіях методи її ведення, а також креативні підходи, які підвищують ефективність інформаційного впливу.

Інформаційна війна – одна з найважливіших складових сучасної повномасштабної війни і тому протидія їй потребує особливої уваги. Для дієвої контрінформаційної боротьби, в числі

іншого, повинні бути проаналізовані основні напрями й методи, застосовувані в цій війні агресором, все це повинно бути враховано і творчо перероблено для розробки ефективних методів боротьби з психологічними операціями агресора.

Це лише деякі основні стратегії російської пропаганди, які дозволила розглянути обмежена жорсткими рамками стаття. У наступній статті планується на основі даного аналізу розглянути деякі креативні методи контрінформаційної боротьби.

Список використаних джерел

1. Р. В. Пилипчук. (2011). Інформаційна війна // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://esu.com.ua/article-12460> (дата звернення - 28.11).
2. Типи трансакцій. (22.02.2016). <https://studfile.net/preview/5454979/page:7/> (дата звернення - 28.11.2024).
3. Чехов. Лист до вченого сусіда читати текст. (2024). <https://bigbro.com.ua/chehov-list-do-vchenogo-susida-chitati-tekst/> (дата звернення - 27.11.2024).
4. Що не так з російською фантастикою та фентезі? Пропаганда в російській літературі. (2024). <https://www.youtube.com/watch?v=IncD02R1RmE> (дата звернення - 28.11.2024).
5. Alter Ego (Василь Власюк). (2020). Тріада «загадкової російської душі». Частина 3, <https://site.ua/vasiliy.vlasyuk/triada-zagadkovoyi-rosiiskoyi-dusi-castina-3-iyoeqj1> (дата звернення - 26.11.2024).
6. Anna Freud. (1992). The Ego and the Mechanisms of Defence (revised edition), KARNAC BOOKS, London.
7. Chakars Janis. (2022). Information Wars in the Baltic States: Russia's Long Shadow. Palgrave Macmillan.
8. Clack Timothy (2021). The World Information War: Western Resilience, Campaigning, and Cognitive Effects. Routledge.
9. Glenn Diesen. (2022). The Think Tank Racket: Managing the Information War with Russia Clarity Press, Inc.
10. Kingler, Christopher. (2021). The Art of Psychological Warfare. Discover How to Defend Yourself from Manipulation and Learn Dark Techniques to Mislead, Intimidate, Demoralise and Influence.
11. Martin C. Libicki. (2007). Conquest in Cyberspace: National Security and Information., Cambridge University Press.
12. Martin C. Libicki, Senior Fellow. (Number 28, May 1995). What Is Information Warfare? Strategic Forum. https://web.archive.org/web/20170829010416/http://www.dodccrp.org/files/Libicki_What_Is.pdf (дата звернення - 28.11.2024).
13. Nina Jankowicz. (2020). How to Lose the Information War: Russia, Fake News, and the Future of Conflict. I.B. Tauris, London, New York, Oxford, New Delhi, Sydney.

References

1. R. V. Pylypchuk. (2011). Informatsiina viina [Information warfare] // Entsiklopediia Suchasnoi Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Redkol. : I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak [ta in.] ; NAN Ukrainy, NTSh. – Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. <https://esu.com.ua/article-12460> (data zvernennia - 28.11). (in Ukrainian)
2. Typy transaktsii [Transaction types]. (22.02.2016). <https://studfile.net/preview/5454979/page:7/> (data zvernennia - 28.11.2024). (in Ukrainian)
3. Chekhov. Lyst do vchenoho susida [Letter to a learned neighbor] chytaty tekst. (2024). <https://bigbro.com.ua/chehov-list-do-vchenogo-susida-chitati-tekst/> (data zvernennia - 27.11.2024). (in Ukrainian)

4. Shcho ne tak z rosiiskoiu fantastykoiu ta fentezi? Propahanda v rosiiskii literaturi [What's wrong with Russian science fiction and fantasy? Propaganda in Russian literature]. (2024). <https://www.youtube.com/watch?v=IncD02R1RmE> (data zvernennia - 28.11.2024). (in Ukrainian)
5. Alter Ego (Vasyl Vlasiuk). (2020). Triada «zahadkovoï rosiiskoi dushi». Chastyna 3 [The Triad of the “Mysterious Russian Soul.” Part 3], <https://site.ua/vasiliy.vlasyuk/triada-zagadkovoyi-rosiiskoyi-dusi-castina-3-iyoeqj1> (data zvernennia - 26.11.2024). (in Ukrainian)
6. Anna Freud. (1992). The Ego and the Mechanisms of Defence (revised edition), KARNAC BOOKS, London.
7. Chakars Janis. (2022). Information Wars in the Baltic States: Russia’s Long Shadow. Palgrave Macmillan.
8. Clack Timothy (2021). The World Information War: Western Resilience, Campaigning, and Cognitive Effects. Routledge.
9. Glenn Diesen. (2022). The Think Tank Racket: Managing the Information War with Russia Clarity Press, Inc.
10. Kingler, Christopher. (2021). The Art of Psychological Warfare. Discover How to Defend Yourself from Manipulation and Learn Dark Techniques to Mislead, Intimidate, Demoralise and Influen.
11. Martin C. Libicki. (2007). Conquest in Cyberspace: National Security and Information., Cambridge University Press.
12. Martin C. Libicki, Senior Fellow. (Number 28, May 1995). What Is Information Warfare? Strategic Forum. https://web.archive.org/web/20170829010416/http://www.dodccrp.org/files/Libicki_What_Is.pdf (data zvernennia - 28.11.2024).
13. Nina Jankowicz. (2020). How to Lose the Information War: Russia, Fake News, and the Future of Conflict. I.B. Tauris, london, New York, Oxford, New Delhi, Sydney.

Summary

CREATIVE ASPECTS OF INFORMATION WARFARE: ANALYSIS OF ENEMY PSYCHOLOGICAL OPERATIONS

*Vlasyuk V. Postgraduate Student at the
Department of Psychology, Pavlo Tychyna
Uman State Pedagogical University*

Introduction. Russia's war against Ukraine has radically changed priorities in various spheres of public life, which has also affected psychology, which now has no right to stand aside from the defence of Ukraine, the preservation of its culture, science and the very existence of the nation. Psychology plays a key role in countering Russia's psychological operations. Today, the role of the information component in war is greater than ever, so attention to the information front is no less important than to the real front on the battlefield. To effectively counter the enemy's information warfare, it is necessary to study its information and psychological weapons. To this end, the methods and tools used by Russia in this war are analysed.

Purpose. The analysis of Russia's information war against Ukraine in order to further search for opportunities for counter-information struggle.

Methods – content-analysis, systematisation, structuring and generalisation of the results.

Originality. In the information war with Russia, Ukraine has been in a weaker position from the very beginning due to its lower financial capabilities and less developed network of information influence. This imbalance can only be compensated for by asymmetric methods - flexible, creative approaches, impacting the pain points of enemy propaganda and using the enemy's strength and strategies against it. Combined with psychological professionalism, this will allow us to develop effective methods of counterinformation warfare.

Conclusion. Information warfare is one of the most important components of modern full-scale warfare, and therefore countering it requires special attention. For an effective counter-information struggle, among other things, the main directions and methods used in this war by the aggressor must be analysed, all of which must be taken into account and creatively processed to develop effective methods of combating the aggressor's psychological operations.

Keywords: information warfare; psychological operations; propaganda; manipulation; methods of psychological influence; disinformation.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 30.11.24.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 03.01.25

© 2025. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.